Савчук А. Ю., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Однією з провідних ланок фінансової системи є банківський сектор, від стабільності якого залежить розвиток економіки України в цілому та ефективність процесів глобалізації вітчизняної економіки у світовий простір. Слід відмітити, що до недавнього часу банківська система України розвивалась переважно екстенсивним шляхом, за рахунок збільшення кількості банківських установ. Велику кількість банківських установ створили суб'єкти великого бізнесу для обслуговування тільки своїх потреб, так звані «кишенькові банки». Однак це не означало, що новостворені банківські установи будуть конкурентними на ринку і навіть ліквідними та платоспроможними. Спочатку під впливом світової фінансової кризи, а згодом економічної і політичної кризи в країні, становище «кишенькових банків» тільки ускладнилось, що не могло позитивно позначитись на діяльності банківської системи в цілому.

Протягом 2014-2017 років у банківській системі України нагальною стала проблема з фінансовою стійкістю та неплатоспроможністю майже половини банків. Незважаючи на той факт, що багато банків було виведено з ринку, реальний сектор економіки не отримує достатнього кредитування, що негативно впливає на діяльність банків та економіку України в цілому. Тому пошук ефективних шляхів виведення банків з кризового стану, відновлення довіри до банків та кредитування реального сектору економіки є актуальними питаннями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження стану банківської системи, особливості її функціонування та

забезпечення стабільного та безпечного розвитку зробили О. Барановський, О. Вовчак, Т. Євенко, В. Міщенко, Л. Примостка, та інші. У сучасних умовах господарювання дані питання потребують й подальшого дослідження, адже проблема криз має циклічний характер і не може бути остаточно вирішеною, оскільки змінюються умови функціонування, правові аспекти діяльності банків, і все це посилюється глобальними економічними процесами.

Мета статті. Дослідження проблем, які впливають на погіршення показників діяльності банківської системи України та пошук шляхів відновлення стабільного функціонування банків.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сучасний стан банківської системи України, необхідно відзначити, що політична та військова нестабільність, інфляційні процеси та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та показники діяльності банків, що здійснюють діяльність на території України. Також важливим чинником, що характеризує сучасний стан банківської системи, є активне втручання НБУ у функціонування банківської системи.

Основними причинами зниження ліквідності банківської системи України протягом досліджуваного періоду є: масовий відтік депозитів, неефективні адміністративні рішення, зростання недовіри до банківської системи, зростання обсягів недіючих кредитів та неефективний менеджмент активно-пасивних операцій окремих банківських установ.

Протягом 2014-2016 років банківська система України зазнала значних змін, які відбувалися під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Нестабільна економічна ситуація в країні, девальвація національної валюти, інфляційні процеси, погіршення якості кредитного портфеля банківських установ негативно позначились на платоспроможності банків і тим самим поглибили банківську кризу.

Банківська криза – різка зміна зовнішніх і внутрішніх умов діяльності банківської системи, внаслідок чого вона стає неспроможною стабільно

функціонувати та виконувати свої основні функції. Розрізняють кризу в окремому банку та системну кризу банківської системи [1].

Банківська криза в Україні характеризується значним зниженням ліквідності та платоспроможності банків, кризою платежів, невиконанням банками своїх зобов'язань перед кредиторами та вкладниками, збільшенням питомої ваги недіючих кредитів, зниженням дохідності банківських операцій, і навіть банкрутством банків.

Недіючі кредити (з англ. non-performing loans (NPL)) – це активи (кредити), щодо яких виконується як мінімум одна з двох умов: контрагент банку допустив просрочку платежу на понад 90 днів (у випадку банків – 30 днів); контрагент не спроможний забезпечити виконання своїх зобов'язань в установлений термін без процедури стягнення застави [2].

Проаналізуємо динаміку обсягів недіючих кредитів в банківській системі України. Згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду, кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені на три місяці (90 днів) або більше. Динаміка обсягів недіючих кредитів банків України протягом 2012-2016 років розрахована в таблиці 1 [3].

Таблиця 1 – Динаміка обсягів недіючих кредитів банків України протягом 2012-2016 років [3, с.136]

Показники	2012	2013	2014	2015	2016
Кредити надані, млрд грн	815,3	911,4	1006,4	965,1	1005,9
Недіючі кредити, млрд грн	169,3	152,9	191,1	270,5	444,7
Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу, %	36,03	30,65	61,07	129,0	359,2
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів, %	16,54	12,89	18,98	28,03	44,2

За даними таблиці 1 робимо висновок, що протягом аналізованого періоду спостерігаються високі значення показника співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу. Зростання у 2014 році даного показника до - 61,07% пов'язано не лише з погіршенням якості активів, а й запровадженням нової класифікації кредитів НБУ відповідно до нових

стандартів. Однак, зростання показника співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу у 2015 році до рівня – 129,0% є причиною погіршення якості активів банків. Показник співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів продовжував зростати і станом 01.01.2017 року становив 359,2%.

Таким чином, суттєві обсяги недіючих кредитів призводять до погіршення фінансового стану банків внаслідок втрати ними дохідних активів, і збільшення витрат на формування резервів за недіючими кредитами. Отже, низька якість активів є загрозою безпеці кредитної діяльності банків, негативно впливає на рентабельність, кредитну активність, ліквідність і збільшує ризики неплатоспроможності та банкрутства банків.

У період банківської кризи відбувається масове вилучення коштів із банківських установ, зниження темпів та обсягів кредитування, підвищення процентних ставок і зменшення споживчого попиту. Як наслідок, протягом 2015–2017 рр. більше ніж 90 банків було оголошено неплатоспроможними та виведено з ринку шляхом ліквідації.

Частка 20 найбільших банків у чистих активах за рік збільшилася на 3,0 відсоткових пунктів до 89,4%. Перехід ПАТ КБ «ПриватБанку» у державну власність наприкінці грудня 2016 року суттєво змінив структуру банківського сектору: частка державних банків у чистих активах збільшилася до 51,3% (із 28,1% на початку 2016 р.), за депозитами населення – майже втричі, до 59,5%. У 2016 р. було зафіксовано найбільший збиток банківського сектору за весь період існування банківської системи України – 159 млрд грн [4].

На кінець 2016 р. за розміром активів та кредитного портфелю найвищі позиції займає ПАТ КБ «Приватбанк», а за обсягами фінансового результату – ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

За підсумком 2016 р. 31 з 93 функціонуючих банків отримав збитки на загальну суму 169,3 млрд грн. З цієї суми майже 80% (135,3 млрд грн) припадає на ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Інші банківські установи, що завершили звітний

період з додатнім результатом діяльності, отримали сукупно 10,82 млрд грн прибутку.

Зменшення доходів протягом 2016 року порівняно з відповідним періодом минулого року пов'язане в першу чергу з отриманням збитків від торговельних операцій (за рахунок збитків від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами) та скороченням процентних доходів, обсяг яких порівняно з відповідним періодом минулого року скоротився на 62% та станом на 01.01.2017 р. відповідав 8,24 млрд грн [4].

Розглядаючи відсоткову політику банківських установ за 2015-2016 роки, високі процентні ставки були зумовлені високою інфляцією (за 2016 рік рівень інфляції склав – 46,8%) і монетарною політикою Національного банку України [1]. Багато юридичних осіб втратили гроші в банках, які були ліквідовані. Крім того, спрацював «принцип доміно». Це коли юридичні особи, втративши гроші у ліквідованому банку, не змогли заплатити своїм контрагентам у банк, який ще працював. У результаті юридичні особи, навіть у працюючих банках, ставали неплатоспроможними і припиняли сплачувати за кредитами [4].

З метою ліквідації кризових процесів на початкових етапах Національний банк України надавав допомогу банківським установам, спрямовану на забезпечення їхньої ліквідності та для викупу проблемних активів. У таких умовах НБУ був змушений ужити додаткових заходів, а саме введення заборони на дострокове вилучення строкових депозитів, було передбачене обмеження обсягів кредитів, що можуть надаватися банками в іноземній валюті контрагентам, які не мають валютної виручки.

Ми вважаємо, що для удосконалення антикризової політики банківського сектору України необхідними є розробка та впровадження в діяльність комплексної антикризової стратегії в банківської діяльності, яка повинна включати заходи та способи управління ризиками, забезпечення фінансової безпеки банківських установ, а також збільшення кредитного портфеля.

Для подолання кризових явищ у банківській системі України необхідно:

- проведення обґрунтованої економічної політики;

- розв'язання проблем реструктуризації та рекапіталізації банків;
- ліквідація та мінімізація існуючих розривів між активами і зобов'язаннями банківських інститутів;
- розробка й реалізація ефективної антиінфляційної політики;
- збільшення розміру державних гарантій на банківські вклади.

Таким чином, зазначені дії у сукупності дають можливість підтримати ліквідність та платоспроможність банківських установ, підвищити довіру населення до банківської системи, мінімізувати прояви кризових явищ та сформувати основу для подальшого сталого розвитку.

Висновки. Отже, банківська система України знаходиться у важкому становищі. Для стабілізації ситуації на банківському ринку необхідно вжити заходи, які покращать фінансовий стан банківських установ, призведуть до капіталізації банківської системи, збільшення кредитного та інвестиційного портфеля банків, збільшення довіри до банківської системи та національної валюти.

Очевидно, що об’єктивно постала потреба в оздоровленні банків, підвищенні рівня їх кредитної безпеки, поліпшенні якості державного регулювання банківської діяльності, підвищенні довіри потенційних клієнтів до банківських установ, тощо. Негативні наслідки кризових системних дисбалансів у банківській системі України актуалізували необхідність реорганізації та реструктуризації банківського сектору в умовах посилення євроінтеграційної економічної політики.

Література:

1. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. Режим доступу – http://www.bank.gov.ua

2. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджено Постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. №351. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16

3. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С.135-141.

4. Євенко Т. І. Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку / Т.І. Євенко // Економіка. – 2016. –№ 6. – С. 40–41.

5. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

6. Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу: http://rurik.com.ua

7. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва. - 2-е вид., переробл. і доп. - К.: Знання, 2007. - 727 с.